

Изменения на структурата на заетостта в Европа по време на Голямата рецесия

Резюме

Въведение

Европа, както повечето от развитите страни в света, продължава да се бори с последствията от Голямата рецесия от 2008—2009 г. Рецесията оказва особено тежко въздействие върху пазара на труда. През второто тримесечие на 2010 г. броят на заетите лица в страните от ЕС-27 намаля с пет милиона в сравнение с второто тримесечие на 2008 г. Този доклад разглежда въздействието на рецесията върху структурата на заетостта по отношение на професиите и секторите в страните от ЕС-27, както общо, така и на национално равнище. При изготвяне на анализа е използвана както количествена (определяне на измененията на равнищата на заетост), така и качествена перспектива (разкриване на разпределението на измененията на равнищата на заетост във всички сегменти на диапазона на заплащане). Това е първият доклад, публикуван в рамките на проекта на Eurofound „Европейски наблюдател на заетостта“. В края на 2011 г. ще бъде публикуван последващ доклад, анализиращ тенденциите до средата на 2011 г., когато съгласно очакванията ще е налице по-сOLIDНО възстановяване на пазара на труда.

Контекст на политиката

Стратегията на ЕС „Европа 2020“ за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж включва ангажимент за насърчване на високи равнища на заетост и производителност. Това означава, че се поставя нов акцент върху целите на предишната Лисабонска стратегия за „повече и по-добри работни места“. Необходимо е да се открият повече на брой работни места, за да се компенсират резкият скок на безработицата, съпътстващ финансовата криза. Европа се нуждае от ръст на заетостта, също и за да постигне напредък по отношение на поставената цел за реализиране до 2020 г. на равнище на заетост от 75 % сред хората на възраст между 20 и 64 години. (През 2010 г. равнището на заетост сред тази възрастова група беше 68,6 %). Освен това Европа се нуждае от по-висококачествени работни места (що се отнася до обучението, необходимите знания и условията за наемане на работа), за да може да постигне повишение на равнищата на производителност, което е ключов фактор за справяне с предизвикателствата

на конкуренцията в един във все по-голяма степен многополюсен свят, а оттам и за запазване и подобряване на условията на живот.

През периода от края на деветдесетте години на миналия век до началото на рецесията през 2008 г. в Европа се наблюдаваше забележителен ръст на заетостта. За малко повече от десетилетие бяха открити над 20 млн. нови работни места, което е повече както в абсолютно, така и в относително изражение от броя на новите работни места, открити в САЩ. Въпреки че целите на Лисабонската стратегия по отношение на заетостта не бяха постигнати, беше реализиран значителен напредък във връзка с повишаването на равнището на заетост и борбата с безработицата. От друга страна бяха изразени опасения, подобно на изказаните по-рано в САЩ, относно качеството на откритите работни места. Беше изтъкнато, че голяма част от новосъздадената заетост се състои от ниско платени и безперспективни работни места в сектора на услугите, а същевременно не се откриват достатъчно нови работни места в по-наукоемки и потенциално способстващи за увеличаване на производителността на труда сектори. Следователно се поставя въпросът дали ръстът на заетостта е постигнат за сметка на качеството на работните места.

В рамките на предишни изследвания на Eurofound е приложен прост метод за анализ, разработен първоначално от Джоузеф Стиглиц, с цел да се получи емпирично обоснован отговор на този въпрос. Посредством разбиране на общата заетост на отделни „категории работни места“ (определени като конкретни професии в конкретни сектори, например: медицинска сестра в сектора на здравеопазването или продавач в сектора на търговията на дребно) и класиране на категориите работни места с оглед на почасовото заплащане (използвано като измерител на качеството на работното място), може да се установи дали положителният или отрицателният ръст на заетостта е концентриран в „добре платени“, „средни“ или „нископлатени“ работни места. Този анализ обхваща развитието на пазара на труда в 23 държави-членки през периода между 1995 и 2006 г.

- Основният извод от анализа е, че ръстът на заетостта е съсредоточен в по-голяма степен в относително по-високоплатени работни места.
- Също така беше установено, че ръстът на заетостта е най-слаб при работните места от средния диапазон на заплащане, което е свързано с дългосрочния спад на заетостта в сектора на промишленото производство. Малко по-висок ръст е отбелязан при нископлатените работни места.
- Въпреки че тенденциите на национално равнище варират, обобщените данни за ЕС отчасти потвърждават наличието на установената по-рано на пазарите на труда в САЩ и Обединеното кралство тенденция на „свиване на средния диапазон“.

Основни констатации

При изготвянето на настоящия доклад под заглавие *Shifts in the job structure in Europe during the Great Recession* („Изменения на структурата на заетостта в Европа по време на Голямата рецесия“) са използвани данни от Европейското проучване на работната сила, за да се установи дали моделът на асиметрично поляризирано изменение на заетостта, установен в рамките на предишни изследвания на Eurofound, е валиден в периода на ускорено закриване на работни места (между второто тримесечие на 2008 г. и второто тримесечие на 2010 г.).

- Макар че реалното отражение върху равнищата на заетост очевидно се различава, на равнище на ЕС установеният модел на разпределение на измененията на заетостта във всички диапазони на заплащане е сходен с наблюденията през предходното десетилетие. Изглежда рецесията е ускорила съществуващите тенденции.
- Резкият спад на броя на работните места с ниско до средно и средно заплащане, особено в секторите на строителството и промишленото производство, е засилил поляризацията на структурата на заетостта.
- Броят на най-високоплатените работни места е продължил да нараства дори през периода на ускорено закриване на работни места. Както и през предходното десетилетие, ръстът на заетостта в горния с оглед на заплащането (горните 20 % в диапазона на заплащането) се дължи основно на нарастване на броя на работните места в т. нар. „висококвалифицирани услуги“. Това включва както публични услуги (основно в секторите на образованието и здравеопазването), така и частни услуги (бизнес услуги). През периода на рецесията относителното значение на публичните услуги за растежа на заетостта в горния квинтил е намаляло.
- На равнище на държавите-членки са установени три основни модела на изменение на заетостта: изменение нагоре (изместване на ръста на заетостта към горния сегмент на

диапазона на заплащане), поляризация (ръст на заетостта в горния и долния сегменти на диапазона на заплащане и същевременно спад в средния сегмент) и изменение надолу (по-висок темп на закриване на работни места в диапазона на най-високоплатените работни места успоредно с ръст или относително нисък спад на броя на по-нископлатените работни места).

- В периода на рецесията жените са били по-слабо засегнати от мъжете на пазара на труда, както в качествено, така и в количествено изражение. По време на кризата за всяко закрито работно място, заемано от жени, са закрити по четири работни места, заемани от мъже. Малкото източници на растеж на (основно висококачествени) работни места са съсредоточени в секторите на здравеопазването и образованието, в които са заети предимно жени.
- Равнищата на заетост сред по-възрастните работници остават изненадващо високи през периода на кризата; същевременно силно са засегнати равнищата на заетост сред работниците от основната възрастова група (на възраст между 30 и 49 години) и особено сред младите работници. По време на рецесията е отчетен значителен ръст на заетостта сред хората на възраст между 50 и 64 години, изразяващ се в 1,7 млн. нови работни места. Този ръст на заетостта обхваща всички диапазони на заплащане, но е по-изразен по отношение на най-високоплатените работни места. Сред младите работници (на възраст до 30 години) броят на работните места е намалял във всички диапазони на заплащане.
- По отношение на трудовия статут се наблюдава смесена картина. През първият етап на рецесията бяха регистрирани подчертани намаления на броя на временните работни места, но по-голямата част от ръста на заетостта от 2009 г. насам се изразява в разкриване на временни и същевременно по-нископлатени работни места. Работата на непълно работно време се среща по-често във всички сегменти на диапазона на заплащане, като този ръст е разпределен повече или по-малко поравно между мъжете и жените. Нови работни места на непълно работно време за мъже са открити предимно в по-нископлатените сектори на селското стопанство и производството на храни и напитки, докато повече от две трети от ръста на заетостта на непълно работно време сред жените се свързват с по-високоплатени работни места в секторите на образованието, здравеопазването и професионалните услуги.

Допълнителна информация

По-подробен анализ се съдържа в пълния текст на доклада *Shifts in the job structure in Europe during the Great Recession* („Изменения на структурата на заетостта в Европа по време на Голямата рецесия“), който може да се намери в интернет на адрес: www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1141.htm

Джон Хърли, служител по изследвания
joh@eurofound.europa.eu